

De Afûk, de organisatie die als doelstelling heeft om de kennis en het gebruik van de Friese taal en de belangstelling voor Friesland te bevorderen, heeft in 2007 'Talen kleuren je leven' uitgebracht. In deze brochure worden belangrijke zaken betreffende meertaligheid op een uiterst lezenswaardige manier op een rijtje gezet. We zijn de Afûk dankbaar, dat ze ons toestemming hebben verleend een deel van 'Talen kleuren je leven' in deze uitgave op te nemen.

Talen kleuren je leven

Meertaligheid, een uitzondering? Integendeel! Opgroeien met één taal is eerder een bijzonderheid. Alleen al in Europa wonen 50 miljoen mensen die iedere dag twee of meer talen spreken. In de moderne taalwetenschap wordt er dan ook van uitgegaan dat de mensheid overwegend meertalig is. Vaak zijn de beroepskrachten die werken met kinderen zich hier niet van bewust en daardoor niet goed op de hoogte van het meertalig opvoeden van kinderen. Zo krijgen ouders regelmatig het advies om thuis alleen Nederlands te spreken. Dit is vaak onverstandig en bijna altijd onnodig omdat vrijwel alle kinderen zich in principe prima twee of meer talen eigen kunnen maken.

Meertaligheid: Hoe werkt dat?

Veel mensen denken nog dat meertaligheid verwarrend is voor een kind en taalachterstanden kan veroorzaken. Maar voor dat idee is nooit bewijs gevonden. Alle kinderen zijn in staat meerdere talen te verwerven. De taalontwikkeling van meertalige kinderen verloopt over het algemeen vergelijkbaar met de ontwikkeling van eentalige kinderen. Echter, afhankelijk van de vorm van meertaligheid, simultaan of successief, kan het proces op een aantal punten verschillen.

Simultaan of successief?

Wanneer het kind met twee of meer talen tegelijk opgroeit, is er sprake van *simultane meertaligheid*. In dit geval zijn er in principe geen verschillen te merken in vergelijking met de eentalige opvoeding. De kinderen doorlopen alle ontwikkelingsfasen van de taal - alleen in meerdere talen tegelijk. Er worden twee of meer taalsystemen ontworpen die deels apart van elkaar in de hersenen worden opgeslagen. De talen zijn dan in feite allemaal moedertalen en ze kunnen elkaar positief beïnvloeden en versterken. Wanneer het kind bijvoorbeeld een woord van de ene taal al kent, leert hij/zij het sneller in de andere taal. De talen dienen dan ook allemaal goed onderhouden te worden en het kind kan met behulp van verschillende strategieën geholpen worden om de talen te leren scheiden. Wanneer het kind eerst een basis legt in één taal en vervolgens (vroeg) een tweede taal gaat verwerven, spreekt men van een successieve meertaligheid. In het geval van *successieve meertaligheid* zijn er enkele verschillen te merken. Bij het verwerven van de eerste taal worden allerlei gebruikelijke ontwikkelingsfasen doorlopen. Bij het verwerven van de tweede taal wordt echter een aantal fasen overgeslagen. De kinderen hebben dan namelijk al ervaring met het opbouwen van een taalsysteem vanuit de eerste taal. De eerste taal blijft dan ook een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van de tweede taal. Door een stevige basis te leggen

in de eerste taal en het goed te onderhouden vergroot men de kans op een optimale verwerving van de tweede taal.

Welke factoren hebben invloed op de taalontwikkeling?

Onafhankelijk van de vorm van meertaligheid, kan vastgesteld worden dat er een aantal factoren van invloed is op de taalontwikkeling van zowel eentalige als meertalige kinderen. Deze factoren kunnen verdeeld worden in twee categorieën: persoonlijke elementen, zoals het karakter, de leeftijd en de cognitieve ontwikkeling van het kind en omgevingsgebonden elementen:

- Veiligheid

Voor een goede ontwikkeling in het algemeen, en dus ook voor de taalontwikkeling, is het van belang dat het kind zich veilig voelt in zijn/haar omgeving (thuis, op school). Op school is het hierbij belangrijk om een positieve houding te hebben ten opzichte van de moedertaal en de cultuur van het kind.

- Identiteit en motivatie

Door het leren van de moedertaal wordt het zelfvertrouwen van het kind versterkt. Een positieve houding over meertaligheid geeft kinderen de boodschap dat ze mogen zijn zoals ze zijn. Dit geeft een goede basis voor onder andere het behalen van schoolsucces, en zorgt voor een positief ik-beeld.

- Status

De talen die het kind spreekt kunnen beter een gelijke status hebben. Wanneer een van de talen meer status heeft, belangrijker gevonden wordt, zal de motivatie van het kind om de andere taal te verwerven kunnen teruglopen.

- Interactie

Voldoende interactie in alle talen die het kind spreekt is essentieel voor een optimale ontwikkeling; deze interactie bestaat uit taalaanbod, taalproductie en feedback. Het kind zal ook de ruimte moeten krijgen om zelf de taal te kunnen 'produceren'. Op deze taalproductie kan men reageren met positieve feedback: goedkeuring, herhaling, belangstelling. Ouders en leerkrachten spelen een belangrijke rol in het verzorgen van de goede interactie.

Aandachtspunten voor ouders en leerkrachten:

- Let er op dat het kind zich veilig en op z'n gemak voelt.
- Zorg er voor dat er contact is tussen de verschillende betrokkenen (ouders en leerkrachten).
- Motiveer het kind om de verschillende talen te leren.
- Zorg er voor dat de verschillende talen die het kind leert een gelijke status hebben.
- Besteed veel aandacht aan goede interactie (taalaanbod, taalproductie en feedback).
- Besteed voldoende aandacht aan *beide* talen. Vooral bij kinderen met een andere moedertaal dan het Nederlands is het van belang dat de moedertaal zich verder blijft ontwikkelen.

Adviezen uit *het rapport Van misverstand tot meertaligheid* (Van Gelder & Visser, 2005)

Voordeel of nadeel?

Uit onderzoek blijkt dat het meertalig opvoeden van kinderen hun ontwikkeling bevordert:

- Meertalige kinderen hebben al jong door dat taal een verzameling afspraken is.
- Ze weten meer over taal, ze zijn flexibeler in taal en kunnen snel van de ene taal overschakelen op de andere.
- Hierdoor leren ze later makkelijker vreemde talen.
- Meertalige kinderen leren gemiddeld sneller lezen, doordat ze een gesproken zin eerder in woorden kunnen opdelen, en die weer in klanken.
- Meertalige kinderen hebben een groter werkgeheugen.
- Meertalige kinderen kunnen beter hun aandacht focussen, omdat ze van jongs af aan gewend zijn te schakelen tussen talen en de taal die op dat moment niet relevant is, te moeten 'wegfilteren'.

Nadelen? Er zijn geen taalkundige nadelen, soms wel sociale. Voor een kind is het niet leuk om te merken dat men zijn moedertaal minder belangrijk vindt dan die van zijn vriendjes. Of om geconfronteerd te worden met het vooroordeel dat meertaligheid leidt tot taalachterstand.

Waar moet men rekening mee houden?

Meertaligheid wordt soms ten onrechte aangemerkt als oorzaak van problemen bij het verwerven van één van beide talen. Er zijn echter wel specifieke talige verschijnselen die op kunnen treden bij meertalige kinderen, waar ouders en beroepskrachten van op de hoogte zouden moeten zijn:

Kind helpen leren scheiden van de talen.

De twee meest voorkomende modellen zijn:

- Eén-persoon-één-taal:
Moeder spreekt bijvoorbeeld consequent Fries en vader Nederlands tegen het kind.
- Minderheidstaal thuis:
In het gezin een andere taal dan in de omgeving.

Bij deze strategieën geldt dat ze consequent uitgevoerd dienen te worden, samen met een rijk taalaanbod.

Het kind vermengt talen met elkaar door de woorden of zinsbouw van de verschillende talen door elkaar te halen.

We noemen dit interferentiefouten. Kinderen maken deze fouten over het algemeen tijdelijk en onbewust, ze zijn aan het experimenteren met de talen. Door zelf het goede voorbeeld te geven en de kinderen niet nadrukkelijk te verbeteren zal het kind de talen als ze ongeveer vier jaar zijn behoorlijk kunnen scheiden.

Het kind heeft (tijdelijk) in één van beide talen een lager niveau dan eentalige leeftijdsgenoten.

In verreweg de meeste gevallen is de passieve kennis van de tweede taal wel van een behoorlijk niveau, de actieve kennis zal dan voor het zesde levensjaar zijn bijgetrokken. De ontwikkeling van een van beide talen kan tijdelijk ook achterblijven

door het geringere taalaanbod in die taal.

Het kind maakt een stille periode mee.

Het kind zwijgt de eerste tijd dat hij/zij met het Nederlands wordt geconfronteerd. Dit duurt gemiddeld zo'n drie maanden, maar kan soms ook langer duren. Tijdens deze stille periode staat de verwerving van het Nederlands niet stil. Kinderen wennen aan de klanken, gaan enkele veel voorkomende woorden herkennen en beginnen het Nederlands steeds beter te begrijpen. Leerkrachten kunnen in deze periode goed opletten of het kind reageert op het aanbod in het Nederlands. Ouders doen er goed aan om de eerste taal te blijven gebruiken als veilige taalomgeving en positief te reageren op pogingen van het kind om ook het Nederlands te gebruiken.

Wanneer moet men zich zorgen gaan maken?

Het verwerven van een tweede taal is een geleidelijk proces, waarvoor de meeste kinderen jaren nodig hebben. Daarom is het niet mogelijk om criteria vast te stellen hoe snel een kind een taal leert. Wel zijn er enkele signalen die kunnen duiden op problemen met de taalverwerving:

- Als het kind agressief of juist teruggetrokken gedrag vertoont en je het vermoeden hebt dat het kind zich onvoldoende uit kan drukken.
- Als het kind niet lijkt te luisteren naar opdrachten en vragen.
- Als er geen vooruitgang zit in de ontwikkeling van de moedertaal en/of tweede taal.
- Als het kind ook de moedertaal niet goed lijkt te beheersen.

Indien men twijfelt aan de taalverwerving van een kind, is het belangrijk dit met de ouders te bespreken zonder de problemen direct toe te schrijven aan de meertaligheid. Lichamelijke beperkingen (gehoor), aanleg, wel of niet gecombineerd met een beperkt taalaanbod in de thuissituatie zouden bijvoorbeeld oorzaken kunnen zijn. Het is wel zinvol om ouders te adviseren een huisarts of consultatiebureau te raadplegen, zodat het kind verwezen kan worden naar een logopedist of een andere deskundige op het gebied van taalstimulering.

Wat adviseert een logopedist?

Als er problemen lijken te zijn in de taalontwikkeling van een kind dat meertalig opgroeit, kan het kind worden verwezen naar een logopedist. De logopedist zal onderzoek doen naar het niveau van de taalontwikkeling in de tweede taal, maar zal ook gegevens moeten verzamelen over de taalontwikkeling in de moedertaal. Het is van belang om vast te stellen welke problemen er zijn en in welke taal deze zich voordoen. De bestaande taaltests zijn in het Nederlands, maar er wordt gewerkt aan bijvoorbeeld Friestalige versies. In de toekomst zal het dan ook voor een aantal andere talen eenvoudiger worden om het ontwikkelingsniveau vast te stellen. Het kan zijn dat het kind de moedertaal goed ontwikkelt, maar dat het de tweede taal

niet goed kan oppikken (terwijl je dit qua leeftijd en contact met de tweede taal wel zou verwachten). De basis voor het leren van een tweede taal is dan wel aanwezig, maar het lukt nog niet om die tweede taal goed op te pakken. Op dat moment is er geen sprake van een taalontwikkelingsachterstand, maar van een vertraging in de verwerving van de tweede taal. De logopedist zal in dit geval de omgeving van het kind (ouders, leerkracht) adviseren over extra taalstimulering in de tweede taal, zodat het kind in de gelegenheid komt om de tweede taal verder te ontwikkelen.

Het kan ook zijn dat het kind in de ontwikkeling van de moedertaal een achterstand vertoont. De basis voor het leren van een tweede taal is dan niet voldoende aanwezig. De logopedist kan het kind in behandeling nemen, omdat er sprake is van een achterstand in de taalontwikkeling. De logopedist zal de omgeving van het kind (ouders, leerkracht) adviseren over het aanbieden van moedertaal en tweede taal. Er zal ook een keuze moeten worden gemaakt in het taalaanbod tijdens de behandeling. Als de logopedist de moedertaal van het kind beheerst zal de behandeling in de moedertaal van het kind kunnen plaatsvinden. Beheerst de logopedist deze taal echter niet dan zullen de ouders duidelijke adviezen moeten krijgen over het aanbieden van de moedertaal en de tweede taal. Zo kan de scheiding in moedertaal en tweede taal worden aangegeven voor het kind. Het is hierbij van belang te kijken naar het niveau waarop de omgeving van het kind de moedertaal en de tweede taal beheersen. Het heeft vrijwel nooit zin om de moedertaal te vervangen door een andere taal (bijv. Nederlands), omdat hiermee niet de oorzaak van het probleem wordt weggenomen. Wel is het van belang te kijken naar de manier waarop de moedertaal wordt aangeboden. Er dient thuis sprake te zijn van een rijke en stimulerende taalomgeving. Als ouders in staat zijn hun kind de moedertaal goed aan te leren, zal de basis voor het leren van de tweede taal voldoende stevig worden. De medewerking van zowel ouders als leerkracht is van groot belang. Als de leerkracht de moedertaal van het kind niet beheerst kan men een aantal woorden leren in de moedertaal van het kind om zo te laten zien dat men het kind tegemoet willen komen. Men toont op deze manier begrip en respect voor de moedertaal van het kind. De logopedist zal dan ook een rol spelen in de afstemming van het taalaanbod uit de omgeving van het kind. Bovendien zal de logopedist het proces van het verbeteren van de moedertaal met oefeningen begeleiden.

Tips om de taalontwikkeling van het kind te stimuleren

Thuis en in de groep

Motiveer en maak het kind enthousiast voor de talen. Maak de moedertaal aantrekkelijk door boekjes, kinderliedjes en tekenfilms aan te bieden die de taalontwikkeling bevorderen.

Verbeter het kind niet nadrukkelijk, maar geef wel het goede voorbeeld en hussel de talen niet door elkaar.

Breng het kind in contact met leeftijdsgenootjes, kinderen in de buurt/familie/kennissen. Schrijf het kind al jong in voor de peuterspeelzaal.

Leen kinderboeken in het Nederlands en in de moedertaal uit de bibliotheek.

Denk voor speelgoed eens aan het lenen bij een speel-o-theek. Ontdek zo wat het kind leuk vindt.

Kijk samen naar kinderprogramma's zowel in de moedertaal als in Nederlands. Praat er over wat er in het programma gebeurt (in de moedertaal) en bijvoorbeeld over nieuwe woorden.

Verwoord wat het kind doet, maak er waar nodig gebaren bij en/of wijs aan. Volg het kind in wat hij doet.

Kijk ook eens op internet. Er zijn vele websites met leerzame spelletjes voor de taalontwikkeling, zowel in het Nederlands als in de moedertaal!

Gezelschapsspelletjes, zoals memory, lotto en domino kunnen zeer geschikt zijn om taal te leren. Laat de plaatjes benoemen, omschrijven of raden.

In de groep

Probeer een band met het kind op te bouwen. Neem het kind in het begin bij de hand en laat het zien hoe de groep eruit ziet, wat er gebeurt en welke regels er zijn.

Dwing het kind niet om in de groep te praten. Hij moet het eerst vooral hebben van eenvoudige taal, ondersteund door gebaren, concreet materiaal en mimiek. Herhaal en benadruk enkele eerste belangrijke woorden, zoals die van de dagelijkse routines.

Onderschat vooral de passieve taalkennis van het kind niet, ook niet wat betreft de tweede of derde taal. De meeste kinderen zijn echt taalwonderen.

Speel met het kind mee (bijvoorbeeld als hij met autootjes speelt) en gebruik woorden die het kind interessant vindt.

Lok interactie uit door in kleine groepjes te werken.

Stel tijdens het voorlezen vragen die het denken bij de kinderen stimuleren ('Wat denk je dat er gaat gebeuren?'). Hetzelfde boek regelmatig herhalen werkt bevorderend voor de woordenschat.

Vaak individueel contact is een optimale vorm van taalstimulering en het zingen van liedjes is vaak een veilige manier om met een nieuwe taal in aanraking te komen.

Werk met thema's en bespreek de belangrijkste woorden een dag van te voren in een klein groepje kinderen. Zo kunnen ze het grote groepsgesprek beter volgen en het geeft ze meer zelfvertrouwen.

Richt een uitnodigende themahoek in met materiaal waar ze mee kunnen spelen.

Prentenboeken en praatplaten hierbij werken ook zeer stimulerend.

Bron: Talen kleuren je leven (2007); deze brochure is een uitgave van de Afûk in Leeuwarden (www.afuk.nl).